

ציפורים מזיקות- ציפורים המצויות בקונפליקט עם האדם.

חמישה מיני עופות בר מוגדרים בתקנות הגנת חייט הבר כ"מזיק" והם דרור הבית, עפרוני מצויץ, עפרוני השדות, בולבול ועורב אפור. ארבעת הראשונים הוכרזו כמזיקים בתקנות משנת 1955 ואילו העורב האפור הוכרז כמזיק, החל מה 1 לספטמבר 2006. איתו הוכרז כמזיק גם העורב ההודי (מין פולש החי באזור אילת).

משמעות חייט בר שהוגדרה כ'מזיק' היא, שאין איסור לפגוע בה מכוח חוק הגנת חייט הבר. לדוגמה – בעל חיים שהוגדר כמזיק, הוא החולדה. כל אדם יכול לצוד ולהרוג אותה. ברור שהפגיעה חייבת להיות בהתאם לחוקים אחרים כמו צער בעלי חיים ואם משתמשים ברעל, השימוש צריך להיות בהתאם לחוקים.

על אף הגדרתם כעופות מזיקים הוספו ארבעת הראשונים, בשנת 2005 לרשימת ערכי הטבע המוגנים, שנחתמה על ידי הממונה על המשרד לאיכות הסביבה דאז, אריאל שרון.

יש מינים עופות "בעייתיים", כגון נקר יונה עגור, קורמורן ושקנאי אנפית בקר, ומספר מינים של ציפורי שיר ולאחרונה התווספה גם הדררה ובמקומות מסוימים גם עורבני, קאק, שחרור ועוד. מינים אלה אינם מוגדרים בתקנות כ"מזיק", על אף שהם נמצאים בקונפליקט עם האדם באחד מהתחומים - נזקים לחקלאות, מטריד לאנשים בתוך ישובים, סכנה לכלי טייס, או העברת מחלות. מין נוסף הנחשב "בעייתי" הוא המאינה. ציפור פולשת זו, המתפשטת בארץ במהירות אינה מזיקה לחקלאות אך מתחרה עם מינים מקומיים כגון דוכיפת, ירגזי, נקר שחרור ועוד ובכך מסכנת את המיגון הביולוגי. עוד בנושא המאינה קראו כאן

מאינה הודית צילום: עמיר בלבן

ד"ר סיימון נמצוב, ביולוג, הממונה מטעם רשות הטבע והגנים לטפל בנושא מטרדי הציפורים מוציא מספר פעמים בשנה 'ידיעון למניעת נזקי חקלאות' ובו מידע רב על התמודדות עם בעלי חיים מזיקים וביניהם ציפורים. ד"ר נמצוב מעדיף להגדיר בעלי חיים אלה - לא כ'מזיקים' אלא- כ'מצויים

בקונפליקט עם האדם'. חלק מהידועונים נמצאים באתר של רשות הטבע והגנים
בקישור
להלן אוסף של כותרות שמופיעות בידיעוני העבר, שנותן מושג על היקף
התופעה:

נזקי יונים
הדררה פוגעת באופן חמור בחקלאות בישראל
מינים מתפרצים אנפות בקר, עורבים עורבנים ושחרורים
עורבים מזיקים לחקלאות ולטבע בשפלה הדרומית
נזקים של ציפורי שיר לחממות של ירקות
מניעת נזקי דררות לחמניות
מניעת מטרדי ציפורים – אנפות בקר, קאקים, קורמורנים
היפגעות ציפורים ומטוסים
מניעת נזקים בתמרים – אנפות אפורות, לבניות גדולות, לבנית קטנה, קאק, דיה
שחורה
עגורים בעמק החולה
נזקי שקנאים בארץ וטיפול
טיפול בבעיית הקורמורן הגמד
כל הארץ קאקים קאקים
קיבון אנפיות בקר בישובים
מניעת נזקי הקורמורן הגדול במישור החוף
נזקי ברכיות בעמק החולה
פתרון לבעיית ציפורי שיר – רשת במטע דובדבנים

יונת הבית

יונת הבית

צילום: דורון להב

ד"ר סיימון נמצוב כותב על יונת הבית: "יונת הבית היא זן מבית של יוני
הסלעים והיא אינה נחשבת חית בר. עקב הכלאות רבות בין יוני בית ויוני סלעים
כמעט ואין בארץ יוני סלעים טהורות גנטית לכן יונת הסלעים רשומה בספר
האדום של ישראל כמין בסכנת הכחדה חמורה. מאחר ויונת הבית אינה חית

בר – לא חלים עליה חוקי הגנת חיות הבר. בכל רחבי העולם מלבד אנטארקטיקה מחפשים פתרונות לבעיית יוני הבית המתרבות והמלכלכות. בארץ היונים גורמות לנזק כלכלי בעקר ברפתות בהם מונחות ערימות של זרעים נגישות ליונים".

מדיניות הרשות לשמירת הטבע והגנים היא לאשר ירי ולכידה של יונים במרכזי מזון לבעלי החיים ללא הגבלה ולנפק באביב היתרים לירי ביונים בשדות קצורים. כמו כן הרשות ממליצה על שיטות שונות לדחיית יונים כגון הצבת דוקרנים וכן הצבת בובה של דורס, רצוי דורס לילה, או בובת נחש, שנמצאו יעילות מאד. לעומת זאת השיטות שנמצאו כלא יעילות הן דבק דוחה יונים- שמתכסה באבק ומאבד את יעילותו והשמעת קולות אולטרה סוניים – שאליהם מתרגלות היונים תוך כשעתיים וחוזרות למקומות שמהם גורשו. עוד על סילוק יונים בשיטות אקולוגיות תוכלו לקרוא בקישור הבא : <http://www.anonymous.org.il/doves.htm>

עורב אפור

עורב אפור

צילום: דורון להב

על היותו של העורב מטריד לעיתים – כשהוא נוהג לעוט ואף לנקר אנשים, שלפי הבנתו פגעו בגוזליו, ניתן לקרוא כאן העורב גורם גם נזק לחיות בר ואף נחשב פוגע משמעותי במיגוון המינים באזורים המדבריים, כי הוא טורף בעלי חיים נדירים כגון ביצי ואפרוחי חוברות וצבי מדבר. בחקלאות נחשב העורב כמזיק משמעותי למיקשות אבטיחים ומלונים ולמטעי פקאנים. בניסוי בו השוו ייבול במקשות אבטיחים שבהם נלכדו עורבים וסולקו לעומת מקשות שבהן לא סולקו העורבים הגיעו למסקנה שנזקי העורבים האפורים נאמדים ב 48,000 ₪ לכל 1000 דונם. הלכידה מתבצעת באמצעות

מלכודות מיוחדות. שיטה נוספת שנמצאה יעילה היא תליה של מספר פגרי עורבים מעל השטח שרוצים למנוע אליו כניסה של עורבים.

בקשר לכך כותב ד"ר סיימון נמצוב:

"המטרה שלי ושל רשות הטבע והגנים היא שמירת טבע בדרך הטובה ביותר. אני מחפש תמיד, כמה שיותר, להשתמש באמצעים שאינם כרוכים בהמתה במאמצים להפחית את הקונפליקט עם החקלאים. כאשר יש קונפליקט הטבע תמיד סובל (בעיקר מהרעלות או מהריגה לא מבוקרת). אנו לא מסכימים ל- המתה/דלול/ציד/הרג כאשר לא צריך.

העורבים המתים התלויים בשדות באים ממלכודות שהרשות מפעילה או שאנשים מפעילים בהיתר, מכיוון שהעורבים גם פוגעים בטבע ולא רק בחקלאות. צריך כיום היתר ללכוד או להרוג עורב אבל לא צריך היתר לתלות פגר של עורב. אחת השיטות היחידות הידועות שמונע, מעורבים להיכנס לשטח חקלאי, היא תליית פגר של עורב. העורבים חכמים מאוד ואמצעים אחרים לא צלחו. רק תליית פגר משכנעת עורבים שהשטח מסוכן ושיש להתרחק ממנו. אני מסכים שזה נראה רע. אני מסכים שזה לא שיטה ללא-המתה. אבל בתמונה הגדולה של שמירת טבע ושל פגיעה מינימאלית, אני משוכנע שהשיטה טובה ועונה לצרכים. אני תמיד מוכן ללמוד על שיטות חדשות ולנסות אותן אצלנו, אם יש למישהו מידע."

הדרה

דררה

צילום: רוני לבנה

למרות שהדררה מוגדרת בתקנות חיות הבר כמוגנת ההתייחסות אליה ברשות הטבע והגנים היא מיוחדת' כיוון שמין זה כנראה פלש אלינו בעבר, קודם להתפשטותו בארץ. מקום חיותם הטבעי של הדררות הוא מערב אפריקה והודו. הדררות נוהגות לאכול את זרעי החמניות, ואת פירות התמרים, השקדים, התיירס ועוד. בכך הן הפכו להיות מזיקות משמעותיות בחקלאות. מדיניות רשות הטבע והגנים היא שמותר לדלל את אוכלוסיית הדררות על ידי המתה, במקומות שבהן הן גורמות נזק לחקלאות. בחלק מהמקומות בארץ מנפקים היתרי ירי למספר פרטים ביום בלבד ובמקומות אחרים אין הגבלה.

בנוסף לנזקים בחקלאות יש סברה שהדררות מתחרות עם הדוכיפת והנקר על מקומות קינון ויש חשש שהתפשטותם תגרום להתמעטות מינים מקומיים אלה.

מחקר שנערך על ידי משה קורן מקבוצת שילר ואיתן סלע מצרעה ותוצאותיו פורסמו ביוני 2006, מציע שתי דרכים ידידותיות למנוע נזקי דררות. האחת –

באמצעות הצבה של תחנות האכלה ובהן זרעי חמניות בסמוך ל'עמדות ההמתנה' של הדררות. 'עמדות ההמתנה' הוא השם שניתן לתופעת ההיתלהקות של הדררות המתקיימת קודם לאכילה. התופעה מתרחשת בבוקר ואחרי הצהריים. הדררות נוהגות להתלהק בלהקות גדולות במקומות גבוהים הסמוכים למקומות האכילה כגון שדירות עצים, שובר רוח, או קו מתח חשמלי. הדררות מעדיפות לאכול את הזרעים שהושמו להן ולא ניגשות לשדה.

הדרך השנייה היא לזרוע בסמוך ל'עמדות ההמתנה', במרחק רדיוס של כ 50 מטר, מספר שורות בצפיפות, של זני חמניות לא מסחריים זזולים כגון זן הנקרא 'יודפת', שיספקו לדררות קרקפות זרעים לאכילה. הדררות יאכלו את הזרעים של זנים אלה ולא יזיקו לשדות החמניות של הזנים המקובלים בשוק. נקוה שבקרוב יעברו החקלאים להשתמש בשיטות אלה ויימנע הרג מיותר של דררות.

אנפיות בקר

לינת לילה של אנפיות הבקר

צילום: שלומית ליפשיץ

אנפיות הבקר, שהתרבו מאד בארץ ובעולם בשנים האחרונות, נוהגות להתלהק למושבות לינה וקינון במקומות יישוב ומהוות מטרד משמעותי. בנוסף לרעש, ללכלוך ולטפילים ששורצים סביב מושבות האנפיות – ישנם לא מעט אנשים שרגישים לנוצות וללשלת שלהן. בנוסף להיותן מטרד במקומות יישוב, מהוות אנפיות הבקר סכנה עבור חיות בר קטנות, בעיקר לזוחלים. בעבר היו אנפיות הבקר רק חולפות בנדידה בישראל. בשנות החמישים הן החלו לקנן באזור השפלה בארץ. היום הן נמצאות בכל האזורים הים תיכוניים ובלא מעט אזורים מדבריים ואף לאילת הגיעו ומהוות מטרד חמור בהרבה יישובים. מדיניות רשות הטבע והגנים מאפשרת לדלל את אוכלוסיות אנפיות הבקר בתוך היישובים בלבד.

בכדי למנוע את מטרדי אנפיות הבקר ביישובים יש לפעול בחלון זמן צר מאד – במהלך חודש פברואר. בתקופה זו בוחרות האנפיות את אתרי הקינון שלהן ואז יש לפעול לסלקן מהעצים. אחרי שהן מקננות קשה מאד לסלקן וגם אסור לפי החוק. סילוקן יגרום להרג של הגוזלים ופגיעה באנפיות הבקר שהיא עוף מוגן. שיטות הסילוק הן באמצעות זרנוקי מים, טלטול העצים, קולות נפץ ותאורה פתאומית. יש להמשיך ולבצע שיטות אלה במשך מספר ימים עד שהן מסתלקות ואז יש לוודא שלא עברו לעץ אחר בתוך היישוב. שיטה ידידותית שנמצאה יעילה לסילוק אנפיות הבקר היא תליית דחליל בראש העץ שמיועד ללינה ולקינון ולהלביש אותו בבגדים צבעונים ומתנפנים.

בולבולים, עורבנים וציפורי שיר אחרות

ציפורי שיר פוגעות במטעי פירות עסיסיים ובעקר מטעי דובדבנים. לפי המידע בידיעון לנזקי חקלאות מס 7 מחודש מאי 2001 הנזק יכול הגיע עד כ 15,000 ₪ לדונם. היישוב שהוביל בתחום הפעולה למניעת נזקי העורבנים וציפורי השיר לדובדבנים הוא בית-יתיר. שיטת המניעה של הנזק היא באמצעות כיסוי העצים ברשתות מיוחדות בעלות עין קטנה מאד. במקביל נערך מחקר על התנהגות העורבנים שמסקנתו הייתה בניית מלכודות מיוחדות ללכידתם. שיטה אחרת שנהוגה בחממות ירקות היא מניעת כניסה של ציפורי שיר ועטלפי פירות באמצעות רשתות ערפל המשמשות בדרך כלל למטרות לכידה וטבוע. החקלאים שמשתמשים בשיטה זו חייבים לעבור השתלמות מיוחדת, שכן יש לדעת לשחרר את הציפורים והעטלפים שנלכדים ברשתות ולשחררם מבלי לגרום להם נזק וזו מיומנות הדורשת למידה. רכישת הרשתות מתאפשרת רק דרך רשות הטבע והגנים ורק לחקלאים שעברו את ההשתלמות. הרשתות האלה עזרו מאד לחקלאים באזור בקעת הירדן והערבה במניעת נזקי ציפורי השיר, בעיקר הבולבולים, בחממות הירקות.

תאונות בין ציפורים ומטוסים

בעיית הפגיעה ההדדית בין ציפורים ומטוסים זקוקה לתשומת לב מיוחדת בישראל – עקב מיקומה הגיאוגרפי של ישראל - על ציר נדידת-ציפורים ראשי, דרכו עוברות כל שנה כמיליארד ציפורים נודדות – 500 מיליון כל עונת נדידה. את בעיית הפגיעה ההדדית והטיפול בה ניתן לחלק לשניים: בעיית ההיפגעות באוויר ובעיית ההיפגעות בעת המראות ונחיתות.

בעיית ההיפגעות באוויר רלוונטית בעיקר למטוסי קרב הטסים נמוך יחסית – בגובה של הציפורים הנודדות – שרובן עפות בגובה של עד קילומטר וחצי. מטוסי נוסעים נוהגים לטוס בגובה של מספר קילומטר ובגבהים אלה מעטות מאד הציפורים הנודדות. התנגשויות בין מטוסי קרב וציפורים נודדות – שקנאים וחסידות, גבו עד היום בישראל חיים של שלושה בני אדם מצוותי חיל האוויר. עוד בנושא זה קראו [בקישור](#):

ד"ר יוסי לשם, בשיתוף חיל האוויר, עוסק בחקר וביישום נושא מניעת תאונות למטוסי קרב החל משנת 1978. מסקנותיו בדבר מועדי, נתיבי וגבהי נדידת הציפורים מעל ישראל יושמו במפות אמ"ץ (אזור מוכה ציפורים), המצויות בטייסות חיל האוויר. הפעולה לפי ההנחיה שלהן הפחיתה במעל ל 76% את נזקי ההיפגעות בין מטוסים וציפורים. ניתן ללמוד רבות על הנושא בספרו, "לטוס עם הציפורים" וכן באתר מט"ח בכתובת:

<http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=3961>

בעיית ההיפגעות קיימת גם למסוקי קרב. בשעת לילה בחודש מרץ 2003 – התנגש עגור במסוק שבו טס הרמטכ"ל דאז בוגי יעלון. ההתנגשות פערה חור בחלון המסוק והוציאה את אחד המנועים מכלל פעולה. למזל כולנו המסוק הצליח לנחות בשלום. לא כך העגור.

בעיית ההדדיות קיימת גם באתרי קינון של נשרים ודורסים אחרים כמו נחל גמלא ודליות בגולן ומצוקי המכתשים. מקומות אלה שמשו בעבר למקום אימון לטיסה בגובה נמוך אך עקב הפגיעה בקינון הדורסים הנדירים, הוצאו תקנות בחיל האוויר בדבר מקומות וגבהים שבהם טייסי המסוקים יכולים לטוס.

בעיית ההיפגעות בעת המראות ונחיתות רלוונטית גם למטוסי נוסעים. בשדה התעופה בן גוריון קיימת יחידה למניעת מטרדי ציפורים העוסקת בסילוק פעיל של הציפורים ובניטור סביב השדה. מאז שהופסקה שפיכת הפסולת באתר חירייה ירדה מאד סכנת ההיפגעות בין ציפורים למטוסים בנתב"ג – שהייתה חמורה ומסוכנת.

בחיל האוויר נעזרים בכלבי בורדר קולי לסילוק ציפורים ממסלולי ההמראה בחלק משדות התעופה הצבאיים והשיטה הזו נמצאה יעילה מאד.

אתרים ומקורות מידע:

1. לשם, י. בהט. ע. 'לטוס עם הציפורים' הוצ' החברה להגנת הטבע ומשרד הביטחון ההוצאה לאור

2. לשם י. 1997, ציפורים ללא גבולות. אתר מט"ח <http://lib.cet.ac.il/pages/item.asp?item=3961>

19. חיים מויאל - **קונפליקטים בין ציפורים לחקלאות**

לאתר המרכז לטיפול ציפורי הבר בחצר הבית
<http://www.yarbirds.org.il>

13/07/06